

LES BATALLES DE BARCELONA

V Premi Bones Lletres d'assaig humanístic

ig humanístic

Jordi Amat

at

Les batalles de Barcelona

Barcelona

Imaginaris culturals d'una ciutat en disputa (1975-2025)

disputa (1975-2025)

De l'esperança democràtica
a la despossessió neoliberal

ocràtica
eoliberal

un llibre de Jordi Amat
i un article d'Oriol Nel·lo

LES BATALLES DE BARCELONA

per Oriol Nel·lo

Ara fa un segle i mig, a La qüestió de l'habitatge, Friedrich Engels afirmava que per canviar la ciutat cal transformar abans profundament la societat que l'ha engendrada. Sense això, qualsevol política urbana està condemnada a no ser més que una millora passatgera, una intervenció cosmètica o, encara pitjor, un nou factor per acreïxer les desigualtats i les injustícies. "Mentre el mode de producció capitalista continuï existint, és una bogeria esperar una solució aïllada de la qüestió de l'habitatge o de qualsevol altra qüestió social que afecti el destí dels treballadors", concloïa.

Davant d'aquesta posició radical, l'urbanisme reformista ha afirmat que l'ordenació de la ciutat pot contribuir a transformar la societat. És cert, han dit els seus impulsors, que processos socials són sempre més determinants que les formes espacials, però aquells processos són mediats i condicionats per aquestes formes. Així, la intervenció sobre la ciutat pot contribuir, de manera immediata, a millorar les condicions de vida de la població, especialment de la més desafavorida, i, a llarg termini, pot ajudar a posar les bases per una societat més justa i igualitària.

Els ecos d'aquesta controvèrsia, constant com un baix continu en la història de l'urbanisme contemporani, ressonen en l'assaig Les batalles de Barcelona, amb el que Jordi Amat ha guanyat el premi Bones Lletres d'Assaig Humanístic. El llibre explora l'evolució de la capital catalana durant el darrer mig segle, amb l'objectiu d'escatir fins a quin punt aquesta evolució ha permès construir una "ciutat democràtica". És a dir, un espai que garanteixi a tothom els drets polítics i, també, els drets socials.

La tria de Barcelona com a objecte d'aquesta reflexió resulta particularment pertinent. D'ençà de la fi de la dictadura franquista, la ciutat ha destacat en el context ibèric i europeu per la persistència amb la que s'hi han desenvolupat polítiques urbanes reformadores. Així, en el mig segle transcorregut des de 1975, Barcelona ha pogut ser vista com una metròpoli en la que els moviments socials han estat prou forts com per condicionar la seva evolució i, en bona mesura, la seva mateixa estructura física (la dotació d'espais verds, la presència d'equipaments, la preservació del patrimoni). Al mateix temps, la ciutat ha estat sovint presentada com un epítom (o un "model") de les polítiques urbanes socialdemòcrates, destinades a millorar les condicions de vida del

conjunt de la ciutadania. Per una i altra raó, la ciutat ha atret, fins i tot, l'atenció internacional.

Amat parteix de l'evidència de que Barcelona és avui una ciutat molt més ben servida, més benestant i de bon viure respecte la que emergí de la Dictadura. La seva transformació física, el nivell dels serveis, l'atractiu del patrimoni i la qualitat de vida la destaquen en el context espanyol i europeu. Ara bé, aquest mateix èxit ha anat acompanyat en els darrers anys per l'increment desmesurat dels preus de l'habitatge, la privatització d'espais públics, la banalització del comerç i la irrupció irrestreta del turisme. D'aquesta manera, l'afany del capital per radicar-se i treure profit d'aquesta realitat particularment atractiva que és Barcelona ha acabat desposseint els barcelonins de la seva ciutat. Això afecta no només els sectors socials més vulnerables sinó també a les capes mitjanes, és a dir, les dues classes que tradicionalment han constituït la base social majoritària de la ciutat. "Si amb la nostra feina no podem viure a la nostra ciutat, podem dir que vivim en una ciutat democràtica?", es pregunta l'autor.

Per explorar aquesta paradoxa, Jordi Amat pren un camí inusual. Més que partir d'estudis sociològics o politològics, de dades estadístiques o cartografies urbanes, es basa en la producció cultural de la ciutat i sobre la ciutat: llibres, pel·lícules, cançons, novel·les i assaigs produïts a Barcelona durant el darrer mig segle. El subtítol de l'obra, *Imaginaris culturals d'una ciutat en disputa (1975-2025)*, expressa prou bé aquesta orientació. En resulta una visió atractiva i innovadora que interpel·la el lector per diverses raons.

Primerament l'assaig forneix elements per reflexionar sobre els límits de les polítiques locals en un món globalitzat. Com totes les grans ciutats europees, Barcelona és avui estretament dependent dels fluxos de capital, informació, mercaderies i persones d'abast mundial. A la capital catalana, aquesta dependència s'ha accentuat i accelerat de manera extraordinària en les darreres dècades, arran de la irrupció de les economies de plataforma, la financiarització del mercat de l'habitatge i l'exacerbació de la mobilitat. Fins a quin punt les dinàmiques derivades de la globalització econòmica poden ser contrastades i compensades a través de polítiques urbanes com les tractades en el llibre, que, per definició, tenen un abast territorial limitat?

Amat ens porta també a preguntar-nos en quin moment i per quins motius l'assaig de construcció de "la ciutat democràtica" ha pogut donar pas a la progressiva "desposseïció de la ciutat". Va ser tan aviat com l'any 1979, quan, després dels extraordinaris avenços aconseguits pel moviment veïnal entre 1976 i 1979, es

celebraren les primeres eleccions municipals democràtiques i aquest començà a davallar? Fou el 1986, quan, segons Marc Andreu, la paràbola descendent del moviment s'havia consolidat plenament i es produí la nominació olímpica? Cal situar la partió en els Jocs Olímpics de 1992, que, de manera definitiva, varen posar "Barcelona en el mapa"? O, per contra, hem de buscar la inflexió en el Fòrum de les Cultures de 2004? O va ser en la crisi de 2008? Determinar el moment en que es va produir aquesta "bifurcació" -per emprar el terme de l'autor- no té, de cap manera, un interès exclusivament historiogràfic, sinó que constitueix una decisió carregada de implicacions polítiques.

Finalment, Les batalles de Barcelona planteja la qüestió de la continuïtat o les fractures en les polítiques urbanes practicades a la ciutat. Dos contrastos resulten aquí particularment interessants. El primer, entre el període clau de l'alcalde Socias Humbert, en que l'actuació municipal estigué en molt bona mesura condicionada pel moviment veïnal, i la primera alcaldia democràtica de Narcís Serra. En segon lloc, entre les dues alcaldies més carismàtiques que han governat la ciutat en aquest mig segle: la de Pasqual Maragall (1982-1997) i Ada Colau (2015-2023). Fins a quin punt la institucionalització resultant de l'adveniment de la democràcia municipal representà la consolidació, però també marcà els límits, de les conquestes del moviment veïnal? Fins a quin punt el moviment dels Comuns, que sorgí inicialment al marge i en contra de la tradició maragallista, acabà assumint-la i reivindicant-la com a pròpia? Aquestes són les preguntes que, de manera potser més implícita que explícita, ens posa l'autor al davant.

El lector potser trobarà a faltar en l'assaig de Jordi Amat una major atenció a l'evolució dels moviments ciutadans que tanta importància han tingut en la història contemporània de Barcelona: per a la construcció de "la ciutat democràtica", dirà, resulta tant (o més) decisiva la transformació de Roquetes i Badal que la de l'Eixample i Gràcia. D'altra banda, una breu comparació amb d'altres ciutats espanyoles i europees hauria permès constatar que la deriva barcelonina és comuna a la majoria d'àrees urbanes: així, les polítiques socialdemòcrates assajades a Barcelona més que constituir l'origen d'una "desposseïció" generalitzada, com a vegades s'afirma, n'haurien resultat un dic de contenció massa fràgil. Finalment, segurament l'anàlisi s'hauria pogut enriquir amb una major atenció a la transformació radical que ha conegut de la base demogràfica de la ciutat: en particular, el fet cabdal que els nascuts a l'estranger han passat de representar el 3,6% l'any 1997 al 35,3% el 2025 de la població barcelonina.

El propòsit de Les batalles de Barcelona és pas però exhaurir el balanç d'aquest llarg període. El seu objectiu és furnir pistes per a la seva interpretació, a partir del debat i la

producció cultural. I, en fer-ho, el llibre resulta particularment útil i suggeridor. Qualsevol lector interessat en la discussió dels dilemes urbans contemporanis i tota persona compromesa en la transformació de la ciutat hi trobarà elements de reflexió i motivacions per a l'acció.

Jordi AMAT. *Les batalles de Barcelona. Imaginaris culturals d'una ciutat en disputa* (1975-2025). Barcelona: Edicions 62 (291 pàg.).